

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra ruského a francouzského jazyka

FRANCOUZŠTINA V QUÉBEKU

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Adéla Šatánková

Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání

2009-2014

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Radka Fridrichová, Ph.D.

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 30. června 2014

.....
vlastnoruční podpis

Chtěla bych poděkovat Mgr. et Mgr. Radce Fridrichové, Ph.D. za pomoc při zpracování bakalářské práce, za její cenné rady, čas a trpělivost.

Obsah

1. ÚVOD.....	1
2. VÝVOJ QUÉBECKÉ KOLONIE A JAZYKŮ ZDE POUŽÍVANÝCH.....	2
2.1 Historie osídlování Québecu	2
2.1.1 Objevení Amerického kontinentu a příchod Jacquese Cartiera.....	2
2.1.2 Počátky kolonizace	3
2.1.3 Spory Francie s Anglií	4
2.1.4 Vývoj v 18. a 19. století.....	4
2.1.5 Vývoj během 20. století.....	5
2.1.6 Demografie Québecu ve 21. století	5
2.2 Postavení francouzského a anglického jazyka	5
3. OTÁZKA JAZYKOVÉ NORMY QUÉBECKÉ FRANCOUZŠTINY	9
3.1 Joul.....	9
3.2 Lexikografie.....	10
3.3 Jazykové zákony.....	13
4. ZVLÁŠTNOSTI QUÉBECKÉ FRANCOUZŠTINY	16
4.1 Lexikologie.....	16
4.1.1 Klení a urážení.....	17
4.1.2 Výpůjčky z indiánských jazyků.....	18
4.1.3 Anglicismy.....	18
4.2 Morfologie	19
4.3 Syntax	23
4.4 Fonetika	24
5. VÝSKYT ZVLÁŠTNOSTÍ QUÉBECKÉ FRANCOUZŠTINY V KNIZE M. TREMBLAYHO LE CAHIER NOIR	26
5.1 Lexikologie.....	26
5.1.1 Archaismy a dialektismy	26
5.1.2 Rozdělení québecismů podle Poiriera	27
5.1.3 Anglicismy.....	28
5.1.3.1 Lexikální výpůjčky z angličtiny	28
5.2 Morfologie	31
6. ZÁVĚR.....	34
RESUMÉ.....	35
BIBLIOGRAFIE	36

1. ÚVOD

Cílem bakalářské práce s názvem *Francouzština v Québecu* je čtenáři přiblížit québeckou variantu francouzského jazyka. Québecká francouzština dnes tvoří jednu z pěti národních francouzštin, ale cesta k získání tohoto statusu nebyla jednoduchá. Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Úkolem praktické části je vyhledat zvláštnosti québecké francouzštiny v knize M. Tremblayho.

Na začátku první kapitoly se krátce zaměříme na historii kolonizace Québecu. Popíšeme si její objevení Jacquesem Cartierem, období Nové Francie, nadvládu Angličanů po dobytí Québecu a vývoj québeckého obyvatelstva od 18. století do současnosti. Ve druhé části této kapitoly si přiblížíme postavení francouzského a anglického jazyka od dobytí Québecu anglickým vojskem až po 21. století.

V další části naší práce se zaměříme vývoj francouzského jazyka v Québecu, od hanlivého označení *joual* až po získání statusu *le français national*. Dále si v části *Lexikografie* představíme québecké slovníky. V poslední části této kapitoly si krátce popíšeme jazykové zákony.

Následuje část práce, která je věnována zvláštnostem québecké francouzštiny. Přiblížíme si zde rozdíly mezi québeckou a referenční francouzštinou, které se vyskytují v oblasti lexikologie, morfologie, syntaxe a fonetiky.

V poslední, praktické části této bakalářské práce se zaměříme na vyhledávání zvláštností québecké francouzštiny v knize M. Tremblayho *Le cahier noir*. Rozdělení zvláštností québecké francouzštiny se dělí dle různých autorů, každý problém pojímá odlišně. My se zaměříme na rozdělení podle J. Kadlece a C. Poitiera. Zvláštnosti rozdělíme na oblasti lexikologie a morfologie, protože v těchto dvou rovinách se v rozebírané knize vyskytuje podle názoru autorky této práce zvláštností nejvíce.

2. VÝVOJ QUÉBECKÉ KOLONIE A JAZYKŮ ZDE POUŽÍVANÝCH

V této kapitole se zaměříme na demografický vývoj Québecu od jeho objevení roku 1534 až po 21. století. Budeme se také zabývat jazyky zde používanými. Jedná se zejména o francouzštinu a angličtinu, proto si přiblížíme vzájemné postavení těchto dvou jazyků.

2.1 *Historie osídlování Québecu*

V této kapitole si přiblížíme historii québecké kolonie. Je čerpáno zejména z děl P. Guilleta a L. Poithierové (2005), G. Pilleula (2008), J. Kadlece (2005), P.-A. Linteaua (2004), P.-M. Duhetové (1991) a zdrojem poslední části jsou zejména statistiky québecké demografie dostupné online.

2.1.1 Objevení Amerického kontinentu a příchod Jacquese Cartiera

Americký kontinent je s velkou pravděpodobností objeven norskými Vikingy v 10. století, avšak o této události známe pouze kusé informace pocházející se ság. Pro nás známějším letopočtem je rok 1492, kdy janovský mořeplavec Kryštof Kolumbus (1451–1506) připlouvá ke břehům Ameriky při cestě ve službě Katolických králů Španělska do domnělé Indie. Kolumbus nevěděl o tom, že objevil nový kontinent a proto jsou také domorodci pojmenováni Indiáni Tato událost podněcuje období evropské kolonizace. Území Kanady je objeveno 24. července 1534 francouzským mořeplavcem Jacquesem Cartierem (1491–1557) během první výpravy objednané francouzským králem Františkem I. (1494–1547). Cartierovy výpravy popisují Guillet a Pothierová (2005). Cartier odplouvá z přístavu Saint Malo se dvěma námořními loděmi a 61 muži a jeho úkolem je zde zejména hledat zlato a také najít nový přechod vedoucí do Asie. Cartier se poprvé setkává s domorodci, kteří chtěli od začátku s Francouzi obchodovat a od nichž získali námořníci velké množství kožešin. Druhá, důležitější výprava se koná roku 1535 a Cartier zde zakládá le Canada (*Kanata* nebo *Kannata* znamená v jazyce Irokézů vesnice)¹. Během této výpravy chce Cartier ve snaze najít přechod do Asie pokračovat dále do Číny, ale kvůli nepřízní počasí je nucen přezimovat v Québecu. Během zimy umírá 25 jeho námořníků na kurděje. Další jsou zachráněni díky léku domorodců, odvaru z kůry cedru. Cartier zajímá desítku domorodců včetně jejich náčelníka jménem Donnacona a odváží je do Francie.

¹ Guillet, B., Pothier, L., France Nouvelle-France: Naissance d'un peuple français en Amérique, str. 35

Všichni později ve Francii umírají. František I. Je povzbuzen vyprávěním Cartiera a Donnacony a proto se roku 1540 koná další výprava. Poté je z finančních důvodů, zejména kvůli válkám, od výprav po dobu 50 let opuštěno.

2.1.2 Počátky kolonizace

Po skončení válek se Francie znovu začíná o Ameriku zajímat, hlavně kvůli kožešinám. Nejvíce vyhledávaným zdejším zvířetem je bobr a obchod s jeho kožešinou přináší Francii obrovské bohatství. Proto Francie začíná uvažovat o založení prvních kolonií. 3. července 1608 je zde založena Samuelem de Champelainem (1567–1635) první trvalá evropská osada *Habitation de Québec*. Samuel de Champelain se stává jeho starostou, jímž zůstává až do konce svého života. Je také nazývá Otcem Nové Francie². Název Québec je převzat z jazyka Algonkinů, což jsou původní indiánští obyvatelé. Slovo *kebec* v jejich jazyce znamená „tam, kde se zužuje řeka“³. Počátky této osady nejsou vůbec jednoduché. Počet québeckého obyvatelstva roste velmi pomalu, což je způsobeno zejména nepříznivým klimatem. První zima je pro québecké osadníky katastrofální, většina mužů a zbytek trpí kurdějemi a také nedostatkem potravy. V roce 1627 populace nepřesahuje 100 lidí a kolonie stále není soběstačná. Osadníci jsou závislí na potravinách dovezených z Francie nebo zakoupených od domorodců. Nicméně Champelain stále doufá, že se z Québecu stane velká obchodní kolonie s rozšířenou ekonomikou. Champelain však roku 1635 umírá a po jeho smrti začínají francouzské kolonie upadat. Francouzské kolonie zabírají obrovské území, na kterém ale žije pouze malé množství stálých obyvatel. Jedná se hlavně o jeptišky, misionáře a obchodníky s kožešinami. Navíc jsou obyvatelé vystaveni neustálým útokům nepřátelských kmenů, zejména Irokézů, hladomoru, nemocem a velmi mrazivému počasí. Nejvíce osadníků připlouvá po roce 1663, kdy začínají do Québecu přicházet lidé, kteří se za úplatu zavazují v této kolonii pobývat a pracovat po dobu tří let. Někteří z nich už zůstávají natrvalo. Z Québecu se stává opravdová osídlená kolonie. Jak uvádí Brown (1988), v této době připlouvá do Québecu pětkrát až šestkrát více mužů než žen, což způsobuje velkou nerovnováhu mezi obyvateli. Tato nerovnováha klesá díky příjezdu tzv. králových dcer (*filles du Roy*). V letech 1663 až 1673 je do Francie na pokyn krále Ludvíka XIV. (1638 – 1715) vysláno přibližně 775 francouzských dívek, zejména sirotek. A protože většinu québeckých osadníků tvoří mladí svobodní muži, je hlavním

² Nová Francie je název pro území Severní Ameriky kolonizované Francií v letech 1534-1760. V době svého největšího rozmachu čítala Nová Francie 5 kolonií, Kanadu, Akádii, Hudsonův záliv, Newfoundland a Louisianu

³Pilleul, G., Les premiers français au Québec, str. 28

úkolem králových dcer vdát se a založit zde rodinu. Podle dostupných údajů porodí 4 445 dětí, což znamená, že každá žena porodí v průměru 5 dětí⁴. Většina těchto dívek pocházejí z Paříže a jejího okolí (Île-de-France, Normandie, Bretaň). Drtivá část osadníků přijíždějících v této době do Québecu je francouzského původu a většina z nich pochází ze severní Francie.

2.1.3 Spory Francie s Anglií

Historie Québecu je velmi ovlivněna spory s Anglií. Jak ve svém díle uvádí Linteau (1994), v letech 1689-1763 probíhají v Evropě 4 velké války, kde proti sobě stojí Francie a Anglie. Důsledkem těchto válek probíhají boje i na severoamerickém kontinentě. Francie je oproti Anglii v nevýhodě, zejména kvůli nízkému počtu francouzských kolonistů a obrovskému území, které mají bránit. 4. srpna 1701 je vyhlášen Velký montrealský mír (*Grande Paix de Montréal*), kterým se domorodí Algonkinové stávají spojenci Francouzů a jímž se definitivně ukončují francouzsko-irokézské války. Roku 1713 je vyhlášen Utrechtský mír (*Traité d'Utrecht*), po kterém následuje 30 leté mírové období. Poté následuje Sedmiletá válka, která probíhá v letech 1756-1763. Některými québeckými historiky je tato válka nazývána *guerre de la Conquête*. 13. září 1759 je Québec dobyt anglickým vojskem a i přes veškerou snahu je guvernér Québecu Pierre de Rigaud de Vaudreuil-Cavagnial (1698-1778) donucen 8. září 1760 kapitulovat. 10. února 1763 je uzavřen Pařížský mír, kterým Velká Británie definitivně získává Kanadu, což znamená konec Nové Francie. Obyvatelstvo Québecu je v této době více než z 99 % frankofonní. Počet anglických osadníků roste jen velmi pomalu, protože Québec je velice chladné území, kde většina obyvatel mluví francouzsky a proto toto území není pro Angličany moc atraktivní.

2.1.4 Vývoj v 18. a 19. století

Během druhé poloviny 18. století probíhá v britských koloniích v Severní Americe tzv. Americká revoluce, jejímž cílem je nezávislost na Velké Británii. Duhetová (1991) popisuje, že v této době přichází do Kanady na 70 000 Američanů věrných Britskému království a usazují se na jihu Kanady a v blízkosti Velkých jezer.

V období od 18. do 19. století probíhá průmyslová revoluce a v této době přibývají v Québecu desítky tisíc anglofonních obyvatel, kteří se snaží uniknout společenským a

⁴ Guillet, B., Pothier, L., France Nouvelle-France: Naissance d'un peuple français en Amérique, str. 62

ekonomickým převratům, které tato revoluce přináší. V roce 1861 čítá Québec 1 111 564 obyvatel, z toho 847 615 frankofonních a 167 949 anglofonních.⁵

2.1.5 Vývoj během 20. století⁶

Na konci 20. století byl počet québeckého obyvatelstva znásoben 4,4x z 1,6 milionu obyvatel stoupá na 7,4 milionu. Téměř polovina québeckého obyvatelstva žije ve městech. Počet mužského a ženského obyvatelstva je vyrovnaný, v roce 1999 je zde 49,3 % mužů a 50,7 % žen. V průběhu století se také snižuje dětská úmrtnost a na jeho konci již téměř neexistuje úmrtnost na infekční nemoci. Před první světovou válkou přichází do Québecu rekordní počet imigrantů, 80 000. Poté se během dvou světových válek počet québeckých imigrantů snižuje na 10 000 – 20 000 a po konci druhé světové války se opět zvyšuje. Velké množství québeckých imigrantů však bere Québec jen jako přechodní stanici a odcházejí se usídlit jinde. Na začátku 20. století Québec čítá 89 000 obyvatel zahraničního původu, v roce 1996 jich je již 665 000. Můžeme říci, že se kvalita života v Québecu během 20. století velmi zvýšila.

2.1.6 Demografie Québecu ve 21. století⁷

1. ledna 2013 čítá Québec 8 115 700 obyvatel, což znamená mírné zvýšení o 0,91 %. Počet obyvatel celé Kanady je v roce 2013 odhadován na 35 158 300. Počet obyvatel Québecu tvoří 23,2 % obyvatelstva Kanady. V roce 2012 přijímá Québec 55 000 imigrantů. Pocházejí hlavně z Číny (10,1 %), Francie (9,3 %) a Haiti (8,6 %). Většina imigrantů, tj. 72 %, přichází do Québecu z ekonomických důvodů. Québec nicméně zůstává pro řadu imigrantů pouze přestupní stanicí a po nějaké době odcházejí do jiné kanadské provincie. V roce 2012 odchází 8 300 imigrantů, zejména do Ontaria a do Alberta.

2.2 Postavení francouzského a anglického jazyka

Zde si přiblížíme problematiku vztahu francouzského anglického jazyka v Québecu.

Je čerpáno především ze stejných zdrojů jako v části 2.1.

⁵Pilleul, G., *Les Premiers Français au Québec*, str. 78

⁶Institut de la statistique Québec. *Statistiques et publications*. [online]. 30. 6. 2014 [cit. 2014-06-30]. Dostupné z: <http://www.stat.gouv.qc.ca/docs-hmi/statistiques/population-demographie/extrait-sitdem99.pdf>

⁷Institut de la statistique Québec. *Statistiques et publications*. [online]. 30. 6. 2014 [cit. 2014-06-30]. Dostupné z: <http://www.stat.gouv.qc.ca/docs-hmi/statistiques/population-demographie/bilan2013.pdf>

Jak jsme již uvedli v předchozí části, v době, kdy Velká Británie získala Kanadu je v Québeku jen velice málo anglofonních obyvatel⁸. Většina těchto obyvatel navíc mluví francouzsky, ve francouzštině se sepisují smlouvy i vedou matriky.

Po revolucích, které se odehrávají během 18. a 19. století ale nastává obrat. Angličtina začíná vytlačovat francouzštinu⁹ a frankofonní obyvatelé se stahují na venkov, kde se francouzština zachovává. Ale ve městech je francouzština poražena angličtinou. Frankofonní Québečané přerušují vztahy s Francií, což má vliv na vývoj francouzštiny. Québecká francouzština se pod vlivem angličtiny vyvíjí jinak než francouzština evropská (viz. Kapitola 3).

Velká část frankofonního obyvatelstva je ovlivněna anglickým způsobem života, rozšiřuje se např. anglické pití čaje nebo anglická móda. Zvláště u mladých lidí propuká „anglománie“ a francouzská elita se začíná učit v angličtině, což jí zaručuje zachování či vylepšení postavení.

Roku 1764 nařizuje první anglický guvernér Québeku, *James Murray* (1721–1794), aby byly všechny občanské a trestní záležitosti souzeny podle anglických zákonů. Zavedl také anglikánské náboženství pro úředníky, což byla diskriminace frankofonního katolického obyvatelstva. Každý úředník musí složit přísahu, ve které se zříká katolického náboženství a odmítá autoritu papeže. Cílem tohoto systému je rychlá imigrace britského obyvatelstva, která však nepřichází.¹⁰

Roku 1774 je vyhlášen zákon o Québeku (*Quebec Act*). Linteau (1994) zdůrazňuje, že tento zákon ruší povinnost náboženské přísahy a povoluje uplatňování francouzských občanských zákonů, přestože trestní právo zůstává. O zákoně nehovoří, ale postavení francouzštiny se velmi zlepšilo.

Mezi anglofonním a většinovým frankofonním obyvatelstvem vznikají neustálé spory. Anglofonní obyvatelé žádají kontrolu nad frankofonními obyvateli, kteří zase žádají větší moc v zemi díky své početní převaze. Snahou o vyřešení těchto sporů je Ústavní zákon (*Constitutional Act*), přijatý roku 1791. Tímto zákonem je Kanada rozdělena na dvě samostatná území, *Dolní Kanadu* (Québec) a *Horní Kanadu* (Ontario). V Québeku je silná

⁸ Podle Kadlece bylo v prvních letech po dobytí Québeku 600 anglofonních obyvatel, oproti 60 000 obyvatel frankofonních (Kadlec, J., *Francouzština v Kanadě*, str. 35)

⁹ Kadlec uvádí, že zde v roce 1812 bylo 30 000 Britů, zatímco v roce 1851 už jich bylo 200 000 (Kadlec, J., *Francouzština v Kanadě*, str. 35)

¹⁰ Podle J. Kadlece, *Francouzština v Kanadě*, str. 35 - 37

převaha frankofonního katolického obyvatelstva, v Ontariu převažuje obyvatelstvo protestantské a anglofonní. Rozdělením Kanady se ale rozpory mezi anglofonním a frankofonním obyvatelstvem nevyřešily. Jsou vedeny četné spory hlavně v oblasti náboženství, obchodu a školství. V letech 1837-38 probíhá v Dolní Kanadě povstání patriotů, kteří požadují politickou autonomii frankofonního obyvatelstva.

V roce 1840 je Horní Kanada (Ontario) a Dolní Kanada (Québec) sjednocena zákonem o spojení (*Loi de l'Union, Union Act*). Tímto zákonem se stávají Francouzi definitivně menšinou. Článek 41 tohoto zákona nařizuje, že jediným oficiálním jazykem je angličtina a odmítá bilingvismus. To vyvolává bouřlivé protesty a článek je roku 1848 zrušen. Od roku 1849 jsou všechny texty publikovány anglicky i francouzsky.¹¹

Roku 1867 je vyhlášen Ústavní zákon, který oficiálně vyhlašuje dvojjazyčnost pro kanadský parlament a také pro federální soudy. Angličané se však snaží, aby toto ustanovení nebylo uplatněno v praxi, a zavádí různé protifrancouzské zákony. Díky tomu si frankofonní Kanadčané uvědomují důležitost zachování francouzštiny. V roce 1902 je pod záštitou *Université Laval* v Québeku založena *Společnost francouzského jazyka v Kanadě (Société du parler français au Canada)*.

V roce 1922 začíná rozhlas v Québeku vysílat francouzsky. O třicet let později se objevuje i francouzský televizní kanál. V roce 1961 je založen Úřad pro francouzský jazyk (*Office québécois de la langue française*). Převládá také francouzsky psaný tisk, 71 % québeckých novin je psáno francouzsky. Ve druhé polovině 19. století se také začíná rozvíjet francouzsky psaná literatura.¹²

V roce 1960 začíná pod vládou premiéra Jeana Lesage (1912-1980) období, které označujeme jako „tichá revoluce“ (*„révolution tranquille“*), kdy dochází k upevnění québecké identity. Frankofonní obyvatelé Québeku se přestávají označovat jako francouzští Kanadčané (*„les Canadiens français“*), ale říkají si Québečané (*„les Québécois“*). Francouzština se stává symbolem společnosti, která už nehodlá být utlačována a Québec se stává frankofonní provincií.¹³

V tomto odstavci si ukážeme jazykovou statistiku provedenou v roce 2006¹⁴. Francouzština mateřským jazykem 79,6 % obyvatel Québeku, rodilých anglofonních

¹¹ Linteau, P.-A., *Que sais je? Histoire du Canada*, str. 50 – 51

¹² Kadlec., J., *Francouzština v Kanadě* str. 47

¹³ Duhet, P.-M., *Le Canada*, str. 67

¹⁴ Institut de la statistique Québec. *Statistiques et publications*. [online]. 30. 6. 2014 [cit. 2014-06-30]. Dostupné z: <http://www.statcan.gc.ca/pub/75-006-x/2013001/article/11795-fra.htm>

obyvatel je 8,2 %. Pro srovnání v celé Kanadě je francouzština mateřským jazykem 22,1 %. Jazykem používaným nejčastěji v domácnosti je pro 81,8 % Québecanů francouzština. Téměř polovina obyvatel Québecu, přesněji 40,6 %, je bilingvní a ovládá jak francouzštinu, tak angličtinu. Québec je jedinou kanadskou provincií, kde počet bilingvních obyvatel stále roste. Roku 2001 jich bylo 40,8 % a roku 2011 již 42,6 %, zatímco roku 1961 bylo bilingvních pouze 25,5 % obyvatel. Více než 80 % bilingvního obyvatelstva Kanady žije v Québecu nebo Ontariu, z nichž přímo v Québecu žije 57 %. Trilingvních obyvatel je zde 9,9 %. V práci používá francouzštinu 94,3 % obyvatel, angličtinu 40,4 %. Co se týče imigrantů, francouzštinu používá v práci 80 % obyvatel a angličtinu 68 % (jsou zahrnuty odpovědi, kdy tázaní používají oba jazyky.) Québečtí imigranti, jejichž mateřským jazykem není ani francouzština, ani angličtina jsou často trilingvní.

Tato kapitola nám pomohla udělat si představu o québeckém obyvatelstvu a vývoji jeho složení od prvních osadníků až po současnost. Ve druhé části 2. 2. jsme se zaměřili na postavení frankofonního a anglofonního obyvatelstva od dobytí Québecu až po 21. století.

3. OTÁZKA JAZYKOVÉ NORMY QUÉBECKÉ FRANCOUZŠTINY

V této části si ukážeme vývoj situace francouzského jazyka v Québecu od hanlivého označení *joual* až po jeho standardizaci a vytvoření jazykové normy québecké francouzštiny. Dále si představíme jazykové zákony, které měli vliv na postavení québecké francouzštiny. Vedle Kadlece (2005) zde čerpáme zejména z knih P. Martela a H. Cajolet-Laganierové (1996) a G. Boucharda a S. Courvilla (1996).

3.1 *Joual*

Termín *joual* vzniká z hovorové výslovnosti slova *cheval* [jwal], způsobu výslovnosti používaném v XVII. století. Označuje fonetické, gramatické, syntaktické a lexikální rozdíly mezi québeckou francouzštinou a normou francouzského jazyka užívaného v Evropě. Z historického hlediska je *joual* dialektem francouzštiny a je směsí archaické a lidové francouzštiny s přidavkem anglicismů. *Poprvé se tento termín objevuje v roce 1959, kdy André Laurendeau (1912 – 1968) uveřejňuje v deníku Le Devoir článek nazvaný La langue que nous parlons. V tomto článku si stěžuje na francouzštinu, kterou mluví québecká mládež a píše „Mám čtyři děti ve škole, synovci, neteře, jejich přátelé, ... skoro všichni mluví joualem.“ (cit. Kadlec, 2005, str. 186)*

Na tento článek se objevuje reakce od čtenáře podepsaného jako frère Untel, které píše, že „Je zoufalé učit francouzštinu. (je trouve désespérant d’enseigner le français)“ (cit. Kadlec, 2005, str. 186)

Nejdříve pojem *joual* označuje jazyk mladých Québečanů, ale brzy se ukáže, že je jazykem všech frankofonních obyvatel Québecu. Rozpoutává se vášnivá diskuze o québecké francouzštině. *Joual* je hanlivé označení, stává se synonymem nízké kulturní úrovně Québečanů a jejich nízké vzdělanosti. Vyjadřuje nadvládu anglofonního obyvatelstva, protože se v něm nachází velký počet anglicismů. Dále kvůli neznalosti pravidel znázorňuje nízkou vzdělanost. *Joual* je také jazykem nesrozumitelným pro cizince, což způsobuje kulturní izolaci.

Intelektuálové požadují návrat k normě pařížské francouzštiny. Situace se obrací poté, co někteří québecští spisovatelé začínají psát v *joualu* a to začíná upevňovat některé Québečany v tom, že *joual* dokáže vyjádřit identitu québeckého národa. Začínají se

objevovat divadelní hry psané v *joualu* (Michel Tremblay, Belles-Soeurs, 1968), písně (Robert Charlebois), filmy (Claude Fournier, Denis Héroux, Pierre Falardeau). V *joualu* vysílají některé televize a rádia. Ve druhé polovině sedmdesátých let učitelé francouzštiny požadují, aby mohli vyučovat ve školách québeckou francouzštinu (*le français d'ici*). „Sdružení profesorů a profesorek francouzštiny (*Association des professeurs et professeures de français*) definuje na svém sjezdu v roce 1977 pojem *standartní francouzštiny pro Québec*“ (cit. Kadlec, 2005, str. 192). Začíná se používat pojem *standartní québecká francouzština* („*français québécois standart*“). Jedná se o jazyk, který se přibližuje evropské *standartní francouzštině*, ale ponechává si mnohá specifika.

Od poloviny osmdesátých let převažuje mezi québeckými lingvisty názor, že québecká francouzština tvoří jednu z pěti samostatných národních francouzštin („*le français national*“), spolu s francouzskou, belgickou, švýcarskou a akádskou francouzštinou.

3.2 Lexikografie¹⁵

Na vytváření jazykové normy se výrazně podílejí slovníky. Québečané si stále uvědomují svou jazykovou nevýhodu a proto má většina slovníků francouzského jazyka vydaných v Québecu spíše charakter korektivních příruček. Québecké slovníky můžeme rozdělit na normativní a deskriptivní, přičemž bylo vydáno mnohem více slovníků s normativním zaměřením, které odhalují morfologické, ortografické a syntaktické chyby, nesprávnou výslovnost a anglicismy. Deskriptivní slovníky, popisující slovní zásobu jsou vydávány později. Prvním slovníkem francouzského jazyka v Kanadě je dílo, které vzniklo ještě za období Nové Francie. Vzniklo v období mezi rokem 1743 – 1758 a jeho název je *Façons de parler proverbiales, triviales, figurées, etc. Des Canadiens au XVIIIe siècle* od Pierra-Philippa Potiera (1708 – 1781). Potier byl jezuitský misionář belgického původu a cílem jeho práce je popsat výrazy a slova která se liší od francouzštiny užívané ve Francii. V tomto slovníku najdeme asi 2000 slov a výrazů, jedná se o zvláštnosti pocházející z galorománštiny a autor popisuje také první neologismy. Tento slovník je výhradně deskriptivního charakteru a je vydán až roku 1904.

Dalším slovníkem spíše deskriptivního charakteru je *Néologie canadienne, ou*

¹⁵ Srov. Martel, P., Cajolet-Laganier, H. Le français québécois: Usages, standard et aménagement, str. 19 - 47

Dictionnaire des mots créés en Canada od Jacquese Vigera (1787 – 1858). Vyjadřuje znepokojení nad stavem francouzského jazyka a objevují se zde puristické sklony. Popisuje 400 slov, které rozděluje na slova vzniklá v Kanadě, slova, která se liší od francouzštiny užívané ve Francii a také popisuje 25 anglicismů. Tento slovník je napsán roku 1810 a dokazuje, že angličtina ovlivňuje francouzštinu již na počátku 19. století.

Poté začínají v obrovské míře vznikat normativní slovníky, které se snaží očistit kanadskou francouzštinu a přiblížit jí k normě francouzštiny pařížské. Takovým slovníkem je např. dílo Thomase Maguira (1776 – 1854) nazvané *Manuel des difficultés les plus communes de la langue française, adapté au jeune âge, et suivi d'un recueil de locutions vicieuses*. Tento slovník je vydán roku 1841 a autor se snaží popsat rozdíly mezi kanadskou a pařížskou francouzštinou, poukazuje na nesprávnou výslovnost, používání anglicismů a snaží se napravit francouzštinu mezi mládeží.

Roku 1880 vychází slovník s názvem *Petit vocabulaire à l'usage des Canadiens-français contenant les mots dont il faut répandre l'usage et signalant les barbarismes qu'il faut éviter pour bien parler notre langue*. Autorem je kněz Napoléon Caron (1846 – 1932) a uvádí, že se do francouzštiny dostala spousta anglicismů vlivem průmyslové revoluce, protože francouzština neměla výrazy, kterými by označila nové jevy v oblasti obchodu, průmyslu a vědy.

Dalším normativním slovníkem je *Dictionnaire du bon langage* od Étienne Blancharda (1843 – 1918), obsahuje kolem 3000 výrazů, zejména slova pocházející z angličtiny, archaismy a také překlady pocházející z automobilismu.

Nová etapa v historii québecké francouzštiny začíná s vydáním slovníku *Glossaire franco-canadien et vocabulaire de locutions vicieuses usitées au Canada* od Oscara Dunna (1844 – 1885). V tomto slovníku se nachází 1750 hesel a spojuje se zde jak korektivní, tak deskriptivní popis. Vydání tohoto díla značí opravdový začátek québecké lexikografie.

Podobným slovníkem je dílo Sylvy Clapina (1853 – 1928) *Dictionnaire canadien-français ou Lexique-glossaire des mots, expressions et locutions ne se trouvant pas dans les dictionnaires courants et dont l'usage appartient surtout aux Canadiens français*. Nachází se zde ale podstatně více výrazů než v Dunnově slovníku, je jich 4136. Clapin zde přidává také slova, která popisují québecké zvyky.

Velmi důležitým a obsáhlým dílem, jehož vytvoření stálo téměř 25 let práce je *Glossaire du parler français au Canada* (1930). Jedná se o největší slovník, který byl

dosud vydán. Jeho autorem jsou členové *Société du parler français au Canada*. Tato společnost vzniká 18 února 1902 pod záštitou *Université Laval* a je podporována québeckou elitou. Členové společnosti vydávají od roku 1902 *Bulletin du parler français au Canada*, revue, která je vydávána do roku 1918. Poté je nahrazena revue s názvem *Canada français*. Jejich prostřednictvím vzniká lingvistický průzkum probíhající v celém Québeku, jehož výsledky slouží k vypracování *Glossaire*. Société také organizuje besedy o francouzštině ve školách a dokonce pořádá tři velké kongresy francouzského jazyka a to v letech 1912, 1937 a 1952.

Po *Révolution tranquille* v roce 1960 přibývá slovníků deskriptivního charakteru, avšak norma québecké francouzštiny stále pochází z Francie. Následkem rozvoje lingvistických univerzitních programů začínají také vznikat deskriptivní slovníky univerzitního typu.

Univerzitou, která se nejvíce věnuje québecké francouzštině je *Université Laval*. Je zde založen rozsáhlý archiv québecké slovní zásoby *Le Fichier du trésor de la langue française au Québec*. Jedná se o mimořádný zdroj québecké slovní zásoby od dob Nové Francie až do současnosti. Je složen ze dvou částí, první z nich je *Index lexicologique québécois*. Jedná se o elektronický abecední seznam více než 160 000 hesel, který čerpá z 1500 různých zdrojů. Druhou částí je *Dictionnaire du français québécois*.

Další univerzitou, která pracuje s québeckou francouzštinou je *Université de Sherbrooke* s *Centre d'analyse et de traitement informatique du français québécois* (CATIFQ). Práce na CATIFQ trvají od roku 1970 a je vydána první důležitá banka québecké francouzštiny *Banque de données textuelles de Sherbrooke* (BDTS). Nachází se zde více než 5 milionů slov a 2 600 různých textů, rozdělených na mluvené texty a psané literární a neliterární texty.

V osmdesátých letech vznikají školní korektivní slovníky, například *Dictionnaire CEC Jeunesse* po vedením Jeana-Clauda Boulanger (nar. 1946) Tento slovník obsahuje 2000 slov a je velmi důležitý ve vývoji québecké lexikografie z důvodu, že je zde québecká francouzština popsána jako referenční varianta a francouzština z Francie je popsána jako francouzština vnější. Stejně postavení se objevuje v deskriptivních slovnících *Dictionnaire du français Plus* (1988) a *Dictionnaire québécois d'aujourd'hui* (1992). V DCQ nacházíme gramatické a ortografické poznámky, jde více do hloubky než jeho předchůdci a snaží se napodobit francouzský slovník *Le Petit Robert*. Jedná se o první čistě

québecký obecný slovník.

3.3 Jazykové zákony

Do roku 1961 se uspořádání jazyka v Québecu děje pouze prostřednictvím slovníku. Roku 1961 zakládá québecká vláda první úřad *Office québécois de la langue française (OQLF)*¹⁶, jejímž úkolem je „dohlížet na správnost a obohacení mluveného a psaného jazyka v Québecu“ Tento úřad se nejdříve zaměřuje na definici normy, která je konkretizována publikací krátkého seznamu slov v brožůře s názvem *Canadianismes de bon aloi*. Tyto slova jsou považována za dobře formovaná slova, které odpovídají potřebám Québécoisů. Mimo jiné se zde nachází slova převzatá od Indiánů, slova pocházející z francouzského režimu, nebo slova, která označují boj proti anglicismům. Vyjímaje tyto slova, Úřad doporučuje podřídit se mezinárodní francouzštině a bojuje za správnost mluveného a psaného jazyka. Také se snaží přimět québecké podniky, aby ve svých aktivitách podporovaly používání francouzštiny.¹⁷

Roku 1969 vydává *Jean-Guy Cardinal (1925 – 1979) Zákon na podporu francouzského jazyka v Québecu (Loi 63)*. Jedná se o zákon, který dává imigrantům právo se svobodně rozhodnout o tom, do jakých škol budou posílat své děti. Tento zákon také vyžaduje výuku francouzštiny ve školách, kde byla vyučovacím jazykem angličtina.

V roce 1974 je přijat *Zákon o úředním jazyce v Québecu (Loi sur la langue officielle du Québec)* neboli *Loi 22*. Podle tohoto zákona se francouzština stává jediným úředním jazykem v Québecu.

Tyto zákony však nevedly ke zlepšení postavení francouzštiny a pouze prohlubují nepřátelství mezi frankofonním a anglofonním obyvatelstvem.

26. srpna 1977 je přijata *Charta francouzského jazyka (Charte de la langue française)* neboli *Loi 101*. Cílem tohoto zákona je chránit francouzštinu, která je jazykem většiny obyvatel, před angličtinou, která je stále jazykem menšiny. „V době přijetí tohoto zákona žilo v Québecu 80,7 % obyvatel, jejichž mateřštinou byla francouzština, 13,1 % osob s mateřským jazykem anglickým a 6,2 % osob, jejichž mateřštinou nebyl žádný z úředních jazyků Kanadské konfederace“ (Kadlec, 2005, str. 170). Hlavní myšlenou této

¹⁶ Do roku 2002 se tento úřad jmenoval *Office de la langue française (OLF)*

¹⁷ Martel, P., Cajole-Laganière, H. *Le français québécois: Usages, standard et aménagement* Str. 49-50

charty je odmítnutí bilingvismu, který vede k jazykové asimilaci frankofonního obyvatelstva a prosazení toho, aby francouzština byla společným jazykem všech Québécoisů.

Ve článku 1 *Charty francouzského jazyka* se uvádí, že je jediným úředním jazykem Québecu francouzština. Tímto by měly být všechny zákony vydávány pouze francouzsky a francouzština by měla být užívána u všech provinčních soudů, kde budou i rozsudky vydávány také pouze francouzsky. Nejvyšší kanadský soud to ale označil za protiústavní, kvůli rozporu s článkem 133 Ústavního zákona, podle kterého tyto instituce musí být bilingvní. Proto je vydán „opravný zákon“.

Článek 17 *Charty francouzského jazyka* vyžaduje, aby mezi sebou vláda, ministerstva i samospráva provincie komunikovaly pouze ve francouzštině. Anglicky mohou komunikovat pouze fyzické osoby a angličtina může být používána také v obcích, školách a zdravotnických zařízeních sloužících většině obyvatel, jejichž mateřským jazykem není francouzština.

Podle článku 35 *Charty francouzského jazyka* mohou povolení k činnosti profesní komory (lékaři, zubaři, inženýři), udělit pouze osobám s dostatečnou znalostí francouzštiny. Povolení k pobytu se uděluje maximálně na jeden rok a o jeho prodloužení rozhoduje Úřad pro francouzský jazyk.

V *Chartě francouzského jazyka* jsou obsaženy i pravidla pro užívání jazyka v práci, podnikání, či v názvech firem. Všechny informace pro spotřebitele musí být uvedeny ve francouzštině, dokonce regály v knihkupectvích, kde se prodávají pouze anglické knihy, musely být označeny francouzsky. V roce 1988 rozhoduje *Nejvyšší soud Kanady*, že je taková jednojazyčnost protizákonná a Québec má právo požadovat používání francouzštiny, ale nesmí zakazovat používání angličtiny.

Součástí *Charty francouzského jazyka* je také vytvoření tří organizací, které mají zajišťovat dodržování jazyků v praxi a postihovat přestupky. Jedná se o *Québecký úřad pro francouzský jazyk*, *Komisi pro ochranu francouzského jazyka* a *Radu francouzského jazyka*.

Charta francouzského jazyka musela od svého přijetí roku 1977 do dneška podstoupit řadu změn. Jedná se o *zákon 178 (Loi modifiant la Charte de la langue française)*, který byl přijat roku 1988. Dále roku 1993 je to *zákon 86*, v roce 1990 *zákon 40* a roku 2000 *zákon 171*. Cílem těchto zákonů je nalézt formulace, které nejsou v přímém rozporu s kanadskou ústavou.

Po přijetí *Charty francouzského jazyka* Québec opustili mnozí anglofonní obyvatelé. Podle článku 73 *Charty francouzského jazyka* mají anglofonní Québečané právo na výuku v angličtině na základních a také středních školách. Anglofonní obyvatelé také mohou v angličtině komunikovat s provinční vládou a s úřady v obcích, kde žije nejméně 50 % obyvatel, jejichž mateřským jazykem je angličtina.

Záměrem *Charty francouzského jazyka* je, aby se francouzština stala jazykem všech obyvatel.

V této kapitole jsme se zaměřili vývoj québecké francouzštiny od hanlivého označení *joual* po standardizaci této varianty francouzského jazyka. Seznámili jsme se s québeckými slovníky a popsali jsme si jazykové zákony a instituce, které ovlivnili postavení francouzského a anglického jazyka.

4. ZVLÁŠTNOSTI QUÉBECKÉ FRANCOUZŠTINY

V této části se budeme zabývat zvláštnostmi québecké francouzštiny a jejími odchylkami od standardní francouzštiny užívané ve Francii. Vědci se neshodují v otázce vzniku québecké francouzštiny: všichni příchozí mluvili stejným jazykem, nebo každý mluvil svým nářečím? Víme, že 80 % prvních osadníků pochází ze západu a také z území d'oil. Zakladatel Québecu Samuel de Champelain pochází z Brouage (Charente-Maritime) odkud pochází 30% prvních osadníků, stejné množství jich pochází z Normandie, Perche, Bretaně a Île-de-France. Téměř všichni jsou městského původu. Vliv na québeckou francouzštinu má také příchod velkého množství *filles du roi*, jejichž většina pochází z Île-de-France.¹⁸ Je čerpáno zejména z knih H. Walterové (1998), J. Kadlece (2005), M. Yaguello (2003) a článku C. Poiriera (1995).

4.1 Lexikologie

V oblasti lexikologie se nachází nejvíce rozdílů mezi québeckou a referenční francouzštinou. Tyto rozdíly mají svůj původ v historickém vývoji. Na québecismy můžeme narazit ve všech jazykových stylech. Québecismus je definován jako zvláštnost národní québecké francouzštiny vzhledem k národní francouzštině Francie¹⁹. Nepoužíváme označení regionalismus, protože Québec není regionem Francie. Québecismus je označení čistě geografické bez normativní konotace.

Ve svém článku²⁰ Poirier dělí québecismy na **lexématické**, což jsou slova, která neexistují v referenční francouzštině, např. *placoter* „bavarder“); **sémantické** označující slova, která v referenční francouzštině existují, ale mají jiný význam, např. *suçon* „bonbon fixé au bout d'un bâtonnet“). Dále na québecismy **gramatické**, jímž je například vazba *aider à qqun*, **frazeologické**, které označují typické charakteristické québecké výrazy, např. *prendre une marche* „faire une promenade“. Posledním oddílem québecismů jsou québecismy **statusové**. Jedná se o slova, která mají v québecké i referenční francouzštině stejný tvar a smysl, ale nenacházejí se ve stejné situaci. Např. slovo *quasiment* je

¹⁸ Walter, H., *Le français d'ici, de là, de là-bas*, str. 223

¹⁹ Francard, M., Latín, D., *Le régionalisme lexical*, článek C. Poiriera *Les variantes topolectales du lexique français: Proposition de classement à partir des exemples québécois* str. 19 – 20; „...un québecisme c'est à dire une particularité du français national du Québec par rapport au français national de France“

²⁰ Tamtéž, str. 19-36

v québecké francouzštině výrazem neutrálním, zatímco v referenční francouzštině se jedná o výraz hovorový.

Walterová (1998) ve svém díle popisuje, že Québečan, který cestuje do Francie, bude překvapen některými výrazy zde užívanými. Překvapí ho například, že *bouffer des briques* znamená nemít co jíst. Potrvá mu, než pochopí, co znamená, když automobilista mluví o *panne sèche* (došel mu benzín) nebo že *carte grise* je identifikační karta vozidla.

V dnešní době můžeme pozorovat i opačný jev, kdy Québečané začínají čím dál více používat výrazy používané ve Francii, například slovo *séjour* nahrazuje slovo *vivoir* a matka dává svému dítěti le *biberon*, zatímco kdysi mu dávala la *bouteille*.

Tak jako Québečan při své cestě do Francie bude překvapen i Francouz cestující do Québecu. Například *des mitaines* jsou palčáky (*des mouffes*), svorka (*trombone*) je označena jako un *clip*, sešívačka (*agraffeuse*) se řekne *brocheuse*. V restauraci se víno vybírá z la *liste des vins* (a ne la *carte des vins*), jídlo dne se řekne *spécial du jour* (ne *plat du jour*) a čaj nebo káva se objednává pod pojmem *breuvage*. *Liqueur* označuje perlivý nealkoholický nápoj a toalety jsou nazývány jako *salle de bains*. Odpovědí na *merci* je zde *bienvenue* a při rozloučení se říká *bonjour* a nikoliv *au revoir*²¹.

Velká část zvláštností québecké slovní zásoby má svůj původ v archaismech a dialektismech. Dialektismy pocházejí zejména z normandského a severofrancouzských dialektů. Můžeme se setkat i s výrazy, které se nacházejí také v Belgii a Švýcarsku. Jedná se o tzv. provincialismy. Například snídaně, oběd a večeře se řeknou *déjeuner*, *dîner*, *souper*. Historickým vývojem vznikla také slova pocházející z vodní dopravy.

4.1.1 Klení a urážení

Kadlec ve svém díle popisuje, že mnoho rozdílů mezi québeckou a referenční francouzštinou najdeme ve způsobu, jak tito mluvčí klejí a jak se urážejí. Zaklení je expresivní spontánní zvolání, vyřčené jako reakce na určitou situaci. Urážka má za cíl dotknout se jejího adresáta, očernit ho a zneuctít ho. Používají se výrazy, které mají původ v náboženství, nebo slova, které souvisejí s trávením a se sexem. Urážka má za cíl dotknout se jejího adresáta, očernit ho a zneuctít ho. V klení a urážení se používají zejména výrazy související s katolickou církví. Aby se předešlo rouhání, byla zaklení původně pozměněna. Zaklení se stalo součástí québecké národní identity. Québečané mají

²¹ Příklady z knihy Walter, H., *Le français d'ici, de là, de là-bas*, str. 225-226

k dispozici více slov k zaklení než Francouzi. Klejí hlavně lidé s nižším vzděláním a častěji se jedná o muže než o ženy. Nejčastěji se používají tyto výrazy: *crisse*, *calice*, *tabarnac*, *ostie*, *calvaire*, *ciboire*. Mezi mládeží se objevují také anglicismy *shit* a *fuck*.²²

4.1.2 Výpůjčky z indiánských jazyků

Ve francouzštině užívané v Québecu se objevují výpůjčky z indiánských jazyků, i když nejsou moc početné. Některé výpůjčky se užívají i ve Francii, například *mocassins*, *tomahawk*. Přes francouzštinu a angličtinu se řada těchto pojmenování rozšířila i do dalších evropských jazyků. Druhou skupinu tvoří pojmenování, která se ve Francii nevyskytují. Nejvíce z těchto výpůjek pochází z jazyka Algonkinů. Tyto termíny označují zejména faunu a flóru, například *caribou* „renne“. Menší množství výrazů pochází z jazyka Inuitů. S těmito výrazy se setkáváme i v referenční francouzštině a dalších jazycích, například *anorak*, *igloo*, *kayak*. Jako výpůjčku uvedenou pouze v québecké francouzštině si můžeme uvést výraz *agiortok* „mauvais esprit“. Z jazyka domorodých Indiánů pocházejí také některá toponyma (*Canada*, *Québec*, *Gaspé*...) ²³.

4.1.3 Anglicismy

Po dobytí Québecu v roce 1760 začíná britská nadvláda. Tímto obdobím začíná vliv angličtiny na québeckou francouzštinu. Rozdělení anglicismů se liší dle různých autorů. Ve svém článku pro časopis *Studia romanistica*²⁴ uvádí R. Fridrichová dělení anglicismů podle G. Colprona. Anglicismy jsou zde rozděleny na výpůjčky lexikální, syntaktické, sémantické, morfologické, fonetické a grafické²⁵.

Jiným pojetím anglicismů je dělení podle Kadlece (2005). My se na toto rozdělení zaměříme blíže. Anglicismy jsou zde rozděleny na výpůjčky anglických lexikálních jednotek a na kalky. V québecké francouzštině se vyskytují výrazy, které byly převzaty bez jakékoliv změny, např. *all right* „entendu“, *forement* „chef d'équipe“. Dále se můžeme setkat se změnou pravopisu²⁶. Jako příklad si můžeme uvést slovo *badloque*, které pochází z anglického *bad luck* „déveine“. Anglicismy mohou být také základem pro další odvozeniny, např. *botcher* „travailler vite et mal“ (*botchage* „travail mal fait“, *botcheux* nebo *botcheur* „personne qui travaille vite et mal“).

²² www.ciboire.com je oficiální stránka québeckých nadávek

²³ Příklady výpůjek z indiánských jazyků jsou citovány z Kadlec, J., *Francouzština v Kanadě*, str. 267 - 272

²⁴ Fridrichová, R., *Quelques remarques sur les spécificités lexicales propres au français québécois*, str. 31 - 42

²⁵ Viz. tamtéž, str. 36, tableau n°2

²⁶ Na rozdíl od Francie, kde dochází většinou jen ke změně výslovnosti

Kadlec kalky rozděluje na kalky formální (lexikální) a na kalky významové (sémantické). Lexikální kalk spočívá v mechanickém přeložení pojmenování pomocí prostředků, které již v daném jazyce existují. Příkladem jednoduchého slova je *magasinage* (z anglického *shopping*) „achats“. Můžeme se setkat s velkým množstvím kalků podstatného jména a slovesa, například výraz *amie de fille* (z anglického *girlfriend*) „petite amie“ nebo *salle à dîner* (z anglického *dining room*) „salle à manger“. Někdy se objevují překlady celých frazeologismů, například *être dans le même bateau* (z anglického *to be on the same boat*), *être dans la même situation*.

Sémantický kalk je založen na přenesení významu slova v cizím jazyce na slovo, které mu je formálně blízké. Jedná se například o výraz *diète* (z anglického *diet*) „régime“ nebo *chambre* (z anglického *room*) „bureau“.

Québecané s vyšším vzděláním se snaží používání anglicismů co nejvíce omezit. Úřad pro francouzský jazyk se snaží anglicismy nahradit výrazy, které se užívají ve francouzštině, nebo neologismy, zejména na úrovni *français soutenu*. Někdy se neologismy rychle rozšiřují, zejména díky masmédiím, jindy se nadále užívají anglicismy. Québecané se snaží vyhnout lexikálním kalkům, zatímco Francouzi ponechávají původní písemnou podobu anglicismů a francouzštině přizpůsobují zejména výslovnost. Francouzi používají anglicismy *week-end*, *chewing-gum*, *square*, Québecané upřednostňují kalky *fin de semaine*, *gomme à mâcher*, *carré*.²⁷

Co se týče výslovnosti anglicismů, jsou anglicismy, které nejsou přizpůsobeny systému referenční francouzštiny, v Québecu často vyslovovány „po anglicku“²⁸. To je odlišuje od referenční francouzštiny, kde je výslovnost těchto anglicismů přizpůsobována fonetice francouzštiny.

4.2 Morfologie

Pro vytváření neologismů používá québecká francouzština podobné předpony jako francouzština evropská, ale řada takto utvořených slov se vyskytuje pouze v québecké francouzštině.

Předpona *re-* má zesilující význam a její pomocí je utvořeno např. slovo *rebarrer* „refermer à clé“. Takto se dají vytvářet i nová slovesa od sloves vypůjčených z angličtiny.

²⁷ Příklady anglicismů jsou citovány z Kadlec, J., *Francouzština v Kanadě*, str. 273 - 287

²⁸ Fridrichová, R., *Quelques rémarques sur les spécificités lexicales propres au français québécois*, str. 38 - 39

K vytváření antonym se v québecké francouzštině používá předpona *in-*, ale upřednostňují se tvary vytvořené pomocí *pas*.

Co se týče přípon, máme zde přípony, které se vyskytují i v referenční francouzštině, ale jsou mnohem častěji užívány k utváření neologismů v Québeku (*-able*, *-age*, *-eux*, *-erie*, *-eur*), a přípony, které existují pouze v québecké francouzštině: *-oune*, *-thon*.

Přípona *-able* se používá k vytváření nových pojmenování zejména od sloves pohybu, např. *allable*, *marchable*, *volable*.

Přípona *-age* nahrazuje příponu *-(t)ion* používanou v referenční francouzštině, vznikla např. slova *absorbage*, *recupérage*, *réparage*. Příponou *-age* vznikají také substantiva vyjadřující činnost, např. *fumage* (action de fumer), *voyageage* (fait de voyager). Tímto způsobem vznikají i slova vyjadřující výsledek činnosti, místo, nástroj, substantiva mající hodnotící význam a tento sufix také pomáhá asimilovat některé anglicismy.

Přípona *-eux* se v québecké francouzštině používá k buď k vytváření výrazů odvozených od sloves vyjadřujících negativní chování, např. *menteux* (menteur), *sorteux* (qui sort souvent); nebo k vytváření výrazů, které nejsou odvozeny od sloves, např. *pipeux* (qui dit n importe quoi).

Přípona *-erie* je velmi používaná, můžeme si uvést např. slova *menterie* (mensonge), *pantallonerie* (rayon de pantalons), *voyagerie* (agence de voyages), *chummerie* (amitié). Zajímavým využitím sufixu *-erie* je jeho využití k pofrancouzštění anglických substantiv zakončených na *-ry*, např. *bakerie* (boulangerie), *facterie* (usine), *jewellerie* (bijouterie).

Jedinou původní příponou je *-oune*. Užívá se v hovorové québecké francouzštině, např. *faire la baboune* (faire la moue), *catoune* (ivrogne), *pichoune* (amie), *poupoune* (petite fille). Takto vzniklé výrazy mají často (ne však vždy) pejorativní konotaci.

Sufix *-thon* pochází z angličtiny, původně se jedná poslední slabiku slova *marathon*, což je slovo označující dlouhou činnost vyjadřující úsilí a silnou vůli. Můžeme si uvést výrazy *marchethon* (marathon de marche), *skiothon* (matahnon de ski). V dnešní době se místo *-thon* začíná psát *-ton*, např. *pizzaton* (marathon de pizza).

Přípona *-re* umožňuje v québecké francouzštině vytváření sloves na základě

anglicismů, např. *kicker* (se plaindre), *knocker*, *knoquer* (donner un coup à qqn). V jousalu dosáhlo tvoření sloves tímto způsobem svého vrcholu.

Typickým rysem québecké francouzštiny je jazyková feminizace. Québec se odlišuje od Francie, která je konzervativní a v otázce jazykové feminizace postupuje velmi rychle, důsledné přechylování podstatných jmen důsledně doporučuje Radio-Canada již na počátku šedesátých let. Québečané dávají přednost přechylování pomocí derivace (*une chef d'entreprise*), než založeném na kompozici (*femme chef d'entreprise*). Obyvatelé Québecu si na feminizaci zvykli a používají jí v mluvené i psané formě jazyka. Feminizace je v Québecu rozšířenější i z důvodu, že je společnost Severní Ameriky zasažena feminismem více než Evropa. Feminizace je také ovlivněna angličtinou, kde podstatná jména nemají rody a je jim ho tedy třeba ve francouzštině „přidělit“.

Vlivem lidové francouzštiny a angličtiny se označují párové oděvy v množném čísle, např. *pantalons*, *shorts*. Na rozdíl od Francie se v plurálu užívá slovo *argents*. Jednotné číslo se naopak objevuje u slova *vacance* (prendre une vacance).

V québecké francouzštině se u substantiv a adjektiv zakončených na *-al* objevují tvary množného čísla zakončené na *-als* (*chevals*, *originals*).

Ve francouzštině užívané v Québecu také dochází ke zjednodušení časování nepravidelných sloves, např. u sloves *aller* (*je va*), *jouer* (*ils jousent*),²⁹

V oblasti zájmen nacházíme mnoho rozdílů mezi québeckou francouzštinou a francouzštinou užívanou v Québecu. Rozdíly si ukážeme na tabulkách č. 1 a č. 2.³⁰

²⁹ Příklady jsou uvedeny z díla Kadlec, J., Francouzština v Kanadě str. 229-252

³⁰ Tabulky jsou převzaty z díla Kadlec, J., Francouzština v Kanadě str. 250 - 251

Tabulka č. 1: Québecká francouzština

Zájmeno samostatné	Zájmeno ve funkci podmětu	Zájmeno ve funkci přímého předmětu	Zájmeno ve funkci nepřímého předmětu
Moi	je	me	me
Toi	tu	te	te
Lui	i, y, [i] [j]	le	y [i]
Elle	a, al	la	y [i]
Nous-autres [ot]	nous, on	nous	vous
Vous-autres [ot]	vous	vous	vous
Eux-autres [ot]	i, y, [i] [j]	les	leur
Eux-autres [ot]	i, y [i] [j]	les	leur

Tabulka číslo 2: Francouzština užívaná ve Francii

Zájmeno samostatné	Zájmeno ve funkci podmětu	Zájmeno ve funkci přímého předmětu	Zájmeno ve funkci nepřímého předmětu
moi	je	me	me
toi	tu	te	te
lui	il [il], lidová francouzština: [i]	le	lui
elle	elle	la	lui
nous	on/nous	nous	nous
vous	vous	vous	vous
eux	ils [il], [ilz], lidová francouzština: [i]	les	leur
elles	elles [elz], lidová francouzština [e]	les	leur

4.3 Syntax

Většina zvláštností québecké francouzštiny v syntaktické rovině jazyka je vyjádřením snahy o jazykovou ekonomii a s mnohými z nich se můžeme setkat i v lidové francouzštině³¹.

Místo výrazu *tout* se používá *toute*, například *Le livre m'intéresse toute* místo *Tout le livre m'intéresse*. Často se můžeme setkat s výrazy *gros* nebo *ben*, např. *Ben de gens disent que c'est grave* nebo *Du monde, j'en ai rencontré gros*. Výraz *pas trop* se užívá ve smyslu „pas vraiment“, *un paquet de* ve významu „un tas de“ a *une gagne de* ve smyslu „une bande de“. V québecké francouzštině existuje infinitivní věta podmínková, např. *Avoir de l'argent, je t'en donnerais*. Po spojce *si* můžeme narazit na tvary podmiňovacího způsobu (*Si on écrivait comme on parlerait*). Místo pomocného slovesa *être* je všude užíváno pomocné sloveso *avoir*; u zvrtných sloves je však používáno *être*. Vlivem angličtiny je v québecké francouzštině používáno pasivum v případech, kdy je v referenční francouzštině zvykem používat aktivum, např. *Avez-vous été répondu?* „On s'occupe de vous?“.

Můžeme pozorovat určité rozdíly i v polopomocných slovesech. Vazba *être après + infinitiv* je ekvivalentem vazby *être en train de + infinitiv*, např. *je suis après travailler*. Vazba *avoir beau + infinitiv* má modální význam slovesa *pouvoir* (*j'ai beau venir* „je peux venir“).

Místo vztažných zájmen *qui* a *lequel* s předložkou a vztažného zájmena *dont* se užívá tvar *que* (*le jouer que je te parle* „le jouer dont je te parle“, *le chef que je travaille pour* „le chef pour qui je travaille“). Vztažné zájmeno *lequel* bývá nahrazeno tvarem *qui*, např. *c'est une question qui n'est pas facile a répondre* „c'est une question à laquelle il n'est pas facile a répondre.“ Tvar *Est-ce que* ve větě tázací je často nahrazen neměnným tvarem *tu* (*les enfants sont-tu venus?* „est-ce que les enfants sont venus?“). Ve větách záporných zůstává *pas* společně s *aucun*, *jamais*, *rien*, *personne* (*il n'est pas jamais venu* „il n'est jamais venu“).

Rozdíly můžeme najít i ve výrazech zahajujících a ukončujících promluvu. *Pi?* znamená, že předchozí promluva byla neúplná, *Fak* vyjadřuje, že si chceme ověřit

³¹ Příklady jsou použity z díla Kadlec., J., Francouzština v Kanadě, 252-258

předchozí informace. Pokud chceme dát najevo, že je promluva u konce, můžeme v québecké francouzštině použít *entécas/entouécas* pocházející z *en tous les cas*. Ekvivalentem tohoto výrazu je *de toute façon*. Odpovědí na otázku lze jen pomocí *oui* nebo *non, si* se v Québecu nepoužívá.

V québecké francouzštině můžeme narazit na spoustu kalků anglických předložek. Například předložka *sur* často nahrazuje předložku *dans* (*être sur la rue, travailler sur la ferme*). Předložka *à* používaná v referenční francouzštině je nahrazována předložkou *en* pocházející z anglického *on*.

«Mais chaque chose **en son temps**.» (Tremblay, 2003, str. 136)

V ženském rodě jednotného čísla se vynechává určitý člen (*dans maison*). *Le* a *les* jsou zachovány.

Spojka *et* může být nahrazena spojkou *pi*, pocházející z *puis*, např. *Jean pi Pierre sont là*. Výraz *pi là* nahrazuje francouzské *alors* (*Il a bu du whisky, pi là y a été malade*).

V québecké francouzštině se místo *ce sont* používá *c'est*. Velké množství syntaktických konstrukcí je ovlivněno angličtinou, např. *intérêt dans qqch* (z anglického *interest in*) místo *intérêt pour qqch*, nebo *satisfait avec* (z anglického *satisfied with*) místo *satisfait de*. Z dřívější francouzštiny je převzata vazba *aider à qqn*.

4.4 Fonetika³²

Nejdříve je třeba si uvědomit, že výslovnost québecké francouzštiny záleží na několika faktorech. Výslovnost je ovlivněna mj. místem původem mluvčího, jeho společenským postavením, věkem, vzděláním, věkem, mírou formálnosti promluvy, komunikačním protějškem.

U nižších sociálních skupin se objevuje diftongizace dlouhých samohlásek. Například dlouhá samohláska [a:] se v některých slovech vyslovuje jako [a^u]. Například slova *lâche* a *passé* se vyslovují, jako by byla psána *lâouche* a *paousse*. Diftongizace se může také objevit ve výslovnosti nosových samohlásek, například slovo *France* se buď může vyslovit stejně jako ve Francii [frã:s], nebo [frã^u:s], jako by bylo psáno *franounce*. Tento jev se týká pouze souhlásek, které se nachází v zavřené slabice na konci slova.

Jedním z nejvýraznějších rysů québecké výslovnosti je afrikace souhlásek *t* a *d*. Pokud po nich následuje samohláska [i] nebo [y], vyslovují se jako [ts] nebo [dz]. Slova

³² Příklady jsou použity z díla Kadlec, J., Francouzština v Kanadě, str. 224-225

poutine, dix, petit, se vyslovují [putsin], [dzis], [pøtsi]. Tento jev je rozšířený u většiny mluvčích. V menší míře se vyskytuje afrikace *t* a *d* před polosouhláskami [j] a [ɥ]: *tiens* [tsjẽ], *tiers* [tsjer], *tuile* [tsuil], *tuer* [tɥe].

Mluvený jazyk má několik variant výslovnosti osobních zájmen *il*, *elle*, *ils* a *elles*. Zájmeno *il* se vyslovuje jako [i], zájmeno *elle* má tvary [a], [al], a [ɛ], zájmeno *ils* tvary [i] a [iz] a u zájmeno *elles* může mít tvary [ɛ], [ɛz], [i] a [iz]. Osobní zájmena také často zcela mizí v rychlé řeči. Zřídka, především ve výslovnosti hlasatelů a vysokoškolsky vzdělaných osob se objevuje plná výslovnost [il] a [ɛl]. Objevuje se také vynechání souhlásky *l* ve výslovnosti členů a předmětných zájmen. *La* a *les* se vyslovují [a] a [e], případně [ɛz] pokud stojí před samohláskou.

V této kapitole jsme se zaměřili na rozdíly mezi québeckou a referenční francouzštinou v oblasti lexikologie, morfologie, syntaxe a fonetiky. Tato část je důležitým východiskem pro praktickou část naší bakalářské práce, která je zaměřena na vyhledávání zvláštností québecké francouzštiny v knize M. Tremblayho *Le cahier noir*.

5. VÝSKYT ZVLÁŠTNOSTÍ QUÉBECKÉ FRANCOUZŠTINY V KNIZE M. TREMBLAYHO LE CAHIER NOIR

V této části jsme se zaměřili na vyhledávání zvláštností québecké francouzštiny v knize M. Tremblayho (nar. 1942) *Le cahier noir*. Tato kniha je prvním dílem trilogie popisující život Céline Poulin, mladé servírky, která pracuje hlavně na noční směně v laciné restauraci. Děj románu se odehrává v roce 1966 v Montréalu. V *Le cahier noir* se vyskytuje velké množství hovorových výrazů.

Rozdělení zvláštností québecké francouzštiny jsou autorčiným pojetím na základě četby Walterové (1998), Kadlece (2005), a článků C. Poiriera³³ a R. Fridrichové³⁴. Překlady jsou vyhledávány z knih B. Sheumannové (1997), P. DesRuisseaua (1998) a N. Ricalens-Pourchotové (2009). K vyhledání překladů je využito také internetových zdrojů <http://www.dictionnaire-quebecois.com>, <http://www.bdlp.org> a <http://www.wikebec.org>.

5.1 Lexikologie

V oblasti lexikologie se nachází nejvíce rozdílů mezi francouzštinou užívanou v Québeku a francouzštinou užívanou ve Francii.

5.1.1 Archaismy a dialektismy³⁵

Jak jsme si uvedli v kapitole 4.1, důležitý podíl zvláštností mezi québeckou a referenční francouzštinou má svůj původ v archaismech a dialektismech. Mezi dialektismy můžeme zařadit výrazy *blonde* „petite amie“, *chandail* „pull“ a *jaser* „bavarder“.

<< [...] ça demandait des nouvelles des **blondes** [...] >> (str. 190)

<< [...] j'essayais de me cacher derrière le col du **chandail** trop grand [...] >> (str. 140)

<< [...] que mon métier exigeait que je reste debout à côté de leur table, même pour

³³ Les variantes topolectales du lexique français: Proposition de classement à partir des exemples québécois v knize M. Francarda a D. Latin *Le régionalisme lexical*, str. 19 - 36

³⁴ Quelques remarques sur les spécificités lexicales propres au français québécois v časopise *Studia romanistica*, str. 31 - 42

³⁵ Vycházíme z knihy Kadlec, J., *Francouzština v Kanadě*, str. 260 - 261

jaser [···]>> (str. 28)

Z normanského dialektu pochází slovo *bleuet* „myrtille“. Z nářečí Poitou-Charentes pochází výraz *garrocher* „lancer“ a v oblasti Haute Pyrennées má původ označení *tuque* „bonnet“.

<< Mais ils retournaient vite à la confiture de **bleuets** [···]>> (str. 26)

<< [···] avait **garroché** son chapeau par-dessus les tables [···]>> (str. 27)

<< [···] il s'est vissé une **tuque** sur la tête [···]>> (str. 200)

Jako provincialismus, tedy výraz, se kterým se setkáváme i v Belgii a ve Švýcarsku označujeme slovo *souper* „repas du soir, troisième repas de la journée“.³⁶

<< Le **souper** se termina après le refus de tous de s'accorder quelque dessert [···]>> (str. 92)

5.1.2 Rozdělení québecismů podle Poiriera

V tomto odstavci se zaměříme na dělení québecismů podle C. Poiriera, viz. kapitola 4.1.

Mezi québecismy lexémantické, tj. slova, která v referenční francouzštině neexistují, můžeme zařadit výrazy *bretter* „perdre son temps à une activité inutile“, *chicoter* „intriguer“, *kid* „cuir de chevreau, réputé pour sa souplesse et sa finesse“, *quétaïne* „ringard“ nebo *rapailler* „rassambler (des personnes, des objets)“.

<< [···] **brettent** volontiers en tétant leur Coke [···]>> (str. 132)

<< [···] un problème qui me **chicotait** depuis l'instant où j'avais imaginé et tendu mon piège [···]>> (str. 219)

³⁶ Dle Kadlec, J., Francouzština v Kanadě, str. 261 jsou výrazy snídaně, oběd a večeře označovány jako *déjeuner*, *dîner* a *souper*.

<< [...] a ramassé ses gants de **kid** trop minces pour la saison.>> (str. 66)

<< Nous sommes arrivées à l'heure des **quétaines**. (str. 189)

<< [...] Il a commencé à **rapailler** ses affaires.>> (str. 199)

Do skupiny québecismů sémantických, tj. výrazů, které v referenční angličtině existují, ale mají jiný význam, zařadíme slovo *casque* „chapeau“ nebo sloveso *turluter* „fredonner“.

<< [...] elle disparaissait sous un manteau et un **casque** en poil de singe [...]>> (str. 30)

<< [...] chante une chanson de la Bolduc, avec **turlutage**, onomatopées et tout [...]>> (str. 108)

Mezi québecismy gramatické můžeme zařadit ženský rod u výrazů *la job*, *la gang*, *la sandwich*, přičemž v referenční francouzštině jsou tyto výrazy rodu mužského (viz. kap. 4.2.)

Frazeologickým québecismem je například výraz *avoir les yeux dans le beurre*, což znamená „avoir les yeux dans le vague, le regard absent; avoir un regard qui trahit la fatigue, l'ivresse, un désir sexuel etc“, nebo výraz *péter sa balloune* „faire exploser la limite de l'ivressomètre“.

<< [...] Huguette semblait bouter Lucien qui fumait, **les yeux dans le beurre**, un vague sourire aux lèvres [...]>> (str. 159)

<< [...] je ne voulais pas lui **péter sa balloune** [...]>> (str. 165)

5.1.3 Anglicismy

Angličtina má díky historii Québecu velký vliv na podobu québecké slovní zásoby.

5.1.3.1 Lexikální výpůjčky z angličtiny

Lexikální výpůjčky z angličtiny můžeme rozdělit na slova, která byla převzata beze

změny, na výrazy, u kterých došlo ke změně pravopisu a na kalky. Anglicismy v této kapitole rozdělujeme podle J. Kadlece.³⁷

Mezi slova převzatá beze změn můžeme zařadit například *bum* „voyou“, *bitch* „ salope“, *break* „pause“, *bullshit* „connerie“, *cheap* „de mauvaise qualité“, *cheerleader* „meneuse de claqué“, *chum* „copain“, *cute* „mignon“, *gang* „le groupe d’amis“, *job* „travail“, *lunch* (str. 113) „repas du midi“, *napkin* „la serviette“, *party* „fête“, *pancake* „crêpe épaisse du texture spongieuse“, *relish* „condiment sucré à base des oignons“, *rush* „urgence“, *shift* „le roulement“, *waitress* „femme affectée au service de la clientèle d’un restaurant“. Můžeme si uvést i výraz *red neck*³⁸ „campagnard très à droite“.

<< [...] les **bums** et autres créatures de la nuit [...]>> (str. 14)

<< [...] il me reproche parfois de ne pas être assez **bitch** [...]>> (str. 152)

<< [...] pendant mes **breaks** [...]>> (str. 16)

<< **Bullshit!** En tout cas, toi, tu joues au théâtre pour faire chier ta mère [...]>> (str. 214)

<< [...] résultats d’années de whisky **cheap** [...]>> (str. 151)

<< [...] préférant depuis toutes ces années être la **cheerleader** [...]>> (str. 15)

<< [...] ça demandait des nouvelles des blondes, des **chums**, des maris, des femmes. >>
(str. 190)

<< Il est aussi très **cute!** >> (str. 193)

<< [...] au milieu d’une **gang** de belles filles sexy [...]>> (str. 180)

<< Que je sois heureuse ou non dans ma **job** [...]>> (str. 31)

<< Madame Langevin nous avait préparé un **lunch!** [...]>> (str. 113)

<< [...] nous pourrons peut-être un jour plier des **napkins** [...]>> (str. 24)

<< [...] à un quelconque **party** où devaient se présenter des gars [...]>> (str. 92)

<< [...] des fèves au lard et des **pancakes!** >> (str. 124)

³⁷ Kadlec, J., Francouzština v Kanadě, str. 273 - 286

³⁸ Red neck = nuque rouge, brûlée au soleil

<< [...] comme un sundae **relish**-moutarde!>> (str. 25)

<< [...] parce que je suis en plein **rush** [...]>> (str. 83)

<< [...] sur le **shift** de nuit [...]>> (str. 16)

<< C'est ce qu'on fait avec une waitress. >> (str. 16)

<< [...] tout le **red neck** a des besoins qu'il faut satisfaire [...]>> (str. 161)

Se změnou pravopisu se můžeme setkat u výrazů *balloune* (str. 165), z anglického *balloon* „ballon“, *breuvage* z anglického *beverage*, „boisson non alcoolisée“, *pinotte* z anglického *peanut*, „cacahouète“, nebo *sloche* z anglického *slush* „neige boueuse et fondante, qu'on retrouve en ville“.

<< [...] je ne voulais pas lui **péter sa balloune** [...]>> (str. 165)

<< [...] je vais leur demander ce qu'ils veulent comme **breuvage** [...]>> (str. 139)

<< [...] rien que sur une **pinotte!** >> (str. 257)

<< [...] la neige, la **sloche**, le froid [...]>> (str. 116)

Anglicismem, který se přizpůsobil morfologickému systému francouzštiny je například *botcher* z anglického *to botch* „travailler vite et mal“.

<< [...] je **botchais** parce que je ne savais pas tenir un torchon [...]>> (str. 45)

Jako příklad lexikálního kalku, tj. kalku založeného na mechanickém překládání pomocí prostředků, které již v daném jazyce existují, si můžeme uvést slovo *magasinage* z anglického shopping „achats“³⁹ nebo *une couple de* z anglického *a couple of* „quelques“.

<< Ou du faux **magasinage**. >> (str. 213)

³⁹ Kadlec, J., Francouzština v Kanadě, str. 279

<< [...] d'ici **une couple de** semaines [...] >> (str. 140)

5.2 Morfologie⁴⁰

Pro vytváření nových výrazů je v québecké francouzštině většinou obdobné postupy jako evropská francouzština. Viz. kapitola 4.2.

Používání přípony *-age* je velmi rozšířené, zejména pro vyjádření činnosti. Můžeme si uvést příklad *magasinage* „action de faire les courses“, *turlutage* „action de turluter⁴¹“, *titubage* „action de tituber“, *tapochage* „action de tapocher“⁴².

<< Ou du faux **magasinage**. >> (str. 213)

<< [...] chante une chanson de la Bolduc, avec **turlutage** [...] >> (str. 108)

<< Pas de **titubage**. >> (str. 135)

<< **Tapochage** d'yeux [...] >> (str. 191)

Přípona *-eux* se v québecké francouzštině používá zejména k vytváření výrazů označujících negativní lidské chování, například *niaiseux* „abruti“.

<< [...] je le sais que c'est un **niaiseux!** [...] >> (str. 48)

K vytváření nových výrazů se také používá přípona *-erie*, například *niaiserie* „acte, parole niaise, stupide“ nebo *bitcherie* „parole ou geste malveillant“.

<< Pour si une grande **niaiserie!** >> (str. 13)

<< [...] entre deux **bitcheries** [...] >> (str. 14)

⁴⁰ Dle Kadlec, J., Francouzština v Kanadě, str. 229 - 252

⁴¹ Turluter má v québecké francouzštině význam „fredonner“

⁴² Tapocher má v québecké francouzštině význam „signifier que l'on donne des petites tapes sur l'épaule de quelqu'un, dans le sens de tapoter“

Původní québeckou příponou je přípona *-oune*. V knize se vyskytují výrazy *balloune* „ballon, alcooltest“, *guidoune* „prostituée“, *moumoune* „avoir la difficulté à se remettre de la maladie“, *pitoune* „jeune fille jolie, facile et habillée sexy“.

<< [...] je ne voulais pas lui péter sa **balloune** [...] >> (str. 165)

<< [...] les **guidounes** de la Main [...] >> (str. 14)

<< [...] maman de la **moumoune** [...] >> (str. 190)

<< [...] ornées de **pitounes** plus ou moins deshabillées [...] >> (str. 32)

Přípona *-er* umožňuje vytvářet slovesa vytvořená z výpůjček z angličtiny, například *kisser* „embrasser“.

<< [...] le **kisser** en gestes lents et savants [...] >> (str. 158)

Některé anglicismy se v québecké francouzštině liší od referenční francouzštiny v použití rodu. Výrazy *job*, *gang* a *sandwich* mají v québecké francouzštině tvar rodu ženského, zatímco v referenční francouzštině se jedná o maskulina.

<< [...] dans **ma job** [...] >> (str. 31)

<< [...] ou milieu d'**une gang** [...] >> (str. 180)

<< [...] **sandwich** c'est masculin, mademoiselle [...] >> (str. 141)

V québecké francouzštině je osobní zájmeno ve funkci podmětu nebo předmětu je i v záporné větě umístěno za slovesem, například *Fais-toi-s-en-pas* (str. 239)

Tázací tvar *est-ce que* bývá v québecké francouzštině nahrazen tvarem *tu, c'est-tu assez bon, hein?* (str. 74).

V této, praktické části naší bakalářské práce jsme se snažili vyhledat zvláštnosti québecké francouzštiny v knize *Le Cahier noir*. Tato kniha se odehrává v roce 1966 v Montrealu a ukazuje nám zdejší jazykovou situaci v nižších společenských kruzích. Vyskytuje se zde velké množství hovorových výrazů. Nejvíce zvláštností, které se nám podařilo vyhledat, patří do oblasti lexikologie a morfologie. Snažili jsme se je rozdělit na základě četby literatury, zejména J. Kadlece a C. Poriera, protože se nám toto rozdělení zdálo pro potřeby naší práce vhodnější.

6. ZÁVĚR

Cílem naší bakalářské práce bylo popsat québeckou francouzštinu, její vývoj od počátku kolonizace Severní Ameriky až do současnosti. Opírali jsme se zejména o současná díla popisující québeckou variantu francouzštiny a také jsme se snažili vyhledat zvláštnosti této varianty v knize M. Tremblayho *Le cahier noir*.

Québecká varianta francouzského byla nejdříve označována hanlivým termínem *joual*. Poté, co ve druhé polovině 20. století začínají někteří autoři psát v *joualu* a objevuje se požadavek učitelů francouzštiny, aby mohli vyučovat québeckou francouzštinu, se situace této varianty jazyka mění. Začíná se používat pojem standartní québecká francouzština, která začíná tvořit jednu z pěti národních francouzštin.

Zvláštnosti slovní zásoby québecké francouzštiny mají svůj původ v námořní dopravě, dialektismech, archaismech, výpůjčkách z jazyků domorodců a také z angličtiny.

Slovní zásoba francouzštiny používané v Québecu je nyní kontrolována Québeckým úřadem pro francouzský jazyk *Office québécois de la langue française*. Tento úřad se snaží zamezit používání anglicismů a zaměřit se na vytváření neologismů.

Standartní varianta québecké francouzštiny se liší od její hovorové podoby. V poslední části naší bakalářské práce se zaměřujeme na dílo M. Tremblayho *Le cahier noir*. V tomto díle, popisujícím rok 1966 v životě servírky Céline Poulin, se vyskytuje spousta hovorových výrazů. Vyhledané zvláštnosti se snaží autorka této práce rozdělit podle přečtené literatury.

Na závěr této práce doufáme, že se nám podařilo čtenáři srozumitelně popsat vývoj québecké francouzštiny a přiblížit mu její zvláštnosti.

RESUMÉ

Ce travail, divisé en partie théorique et en partie pratique, propose une étude du français québécois. Les chapitres théoriques de notre travail sont appuyés sur les travaux linguistiques récents. La partie pratique s'oriente vers la langue utilisée dans le livre de Michel Tremblay *Le cahier noir*.

Le premier chapitre est consacré à l'histoire de la colonie du Québec et aux langues qui y sont utilisées. Il présente les habitants de Québec dès ses premières colonisations jusqu'au 21e siècle, ainsi que les langues qu'ils parlent.

Le chapitre suivant traite de la question de la norme du français québécois. Il décrit l'évolution de cette variante du français, qui était au début qualifiée comme jocal et qui bénéficie aujourd'hui du status de français national. Ce chapitre présente également la lexicographie et la politique linguistique du Québec.

Le troisième chapitre présente certaines particularités du français québécois selon les différents auteurs. Nous repérons les particularités concernant la lexicologie, la morphologie, la syntaxe et la phonétique.

Le dernier chapitre tente d'analyser les spécificités du français québécois dans le livre de Michel Tremblay *Le cahier noir*. L'auteur de ce travail essaie de repérer les spécificités lexicologiques et morphologiques et de les classer en s'appuyant sur la littérature utilisée dans cette mémoire de licence.

BIBLIOGRAFIE

BASE DE DONNÉES LEXICOGRAPHIQUES PANFRACOPHONE.

http://www.tlfq.ulaval.ca/bdlp/simple.asp?base=bdlp_quebec&lettre. [online]. 30. 6. 2014 [cit. 2014-06-30]. Dostupné z:

BOUCHARD, G., COURVILLE, S., *La construction d'une culture: Le Québec et l'Amérique française*, 1ère édition, Laval 1993, ISBN 2-7637-7603-0

BROWN, C., *Histoire générale du Canada*, 1ère édition, Québec 1988, ISBN 2-89052-249-0

DESRUISSEAU, P., *Trésor des expressions populaires: Petit dictionnaire de la langue imagée dans la littérature québécoise*, 1ère édition, Paris 1998, ISBN 2-7621-2033-0

DICTIONNAIRE QUÉBÉCOIS . [online]. 30. 6. 2014 [cit. 2014-06-30]. Dostupné z: <http://www.dictionnaire-quebécois.com>

DUHET P.-M., *Le Canada*, 1ère édition, Nancy 1991, ISBN 2-86480-454-9

FRIDRICHOVÁ, R., Quelques remarques sur les spécificités lexicales propres au français québécois, *Studia romanistica*, roč. 14, č. 1, str. 31 – 42, ISSN 1803-6406

FRANCARD, M., LATIN, D., *Le régionalisme lexical*, článek C. Poiriera Les variantes topolectales du lexique français: Proposition de classement à partir des exemples québécois, Louvain-la-Neuve 1995, ISBN 2-8011-1091-4

GUILLET, B., POTHIER, L., *France Nouvelle-France: Naissance d'un peuple français en Amérique*, 1ère édition, Somogy 2005, ISBN 2-85056-907-0

INSTITUT DE LA STATISTIQUE QUÉBEC. *Statistiques et publications*. [online]. 30. 6. 2014 [cit. 2014-06-30]. Dostupné z: <http://www.stat.gouv.qc.ca/docs-hmi/statistiques/population-demographie/extrait-sitdem99.pdf>

INSTITUT DE LA STATISTIQUE QUÉBEC. *Statistiques et publications*. [online]. 30. 6. 2014 [cit. 2014-06-30]. Dostupné z: <http://www.stat.gouv.qc.ca/docs-hmi/statistiques/population-demographie/bilan2013.pdf>

INSTITUT DE LA STATISTIQUE QUÉBEC. [online]. 30. 6. 2014 [cit. 2014-06-30]. Dostupné z: <http://www.statcan.gc.ca/pub/75-006-x/2013001/article/11795-fra.htm>

KADLEC, J., *Francouzština v Kanadě*, 1. vyd. Olomouc 2005, ISBN 80-244-0976-3

LÉTOURNEAU, J., *Le Québec, les Québécois: Un parcours historique*, 1ère édition, Québec 2004, ISBN 2-7621-2585-5

LINTEAU P.-A., *Que sais-je: Histoire du Canada*, 1ère édition, Paris 2004, ISBN 2 13 046131 x

MANSION, H., *Guide de survie des Européens à Montréal*, 1ère édition, Paris 2010, ISBN 978-2-89464-902-2

MARTEL, P., CAJOLET-LAGANIERE, H., *Le français québécois: Usages, standard et aménagement*, 1ère édition, Laval 1996, ISBN 2-89224-261-4

PILLEUL, G., *Les Premiers Français au Québec*, 1ère édition, Paris 2008, ISBN 978-2-35077-086-4

RICALENS-POURCHOT, N., *Les facéties de la francophonie: Dictionnaire de mots et locutions courantes, familières et même voyoutes*, 1ère édition, Paris 2009, ISBN 978-2-200-35484-2

SHEUNEMANN, B., *Le québécois de poche*, 1ère édition, Anvers 1997, ISBN 2-7005-0230-2

TREMBLAY, M., *Le cahier noir*, 1ère édition, Montréal 2003, ISBN 2-7427-4720-6

WALTER, H., *Le français d'ici, de là, de là-bas*, 1ère édition, Paris 1998, ISBN 2-7096-1650-5

WIKÉBEC. [online]. 30. 6. 2014 [cit. 2014-06-30]. Dostupné z: <http://www.wikebec.org>

YAGUELLO, M., *Le grand livre de la langue française*, 1ère édition, Paris 2003, ISBN 2-02-033627-8